

PM

Hänsyn till hasselsnok vid planerad ändrad markanvändning vid Fröland, Uddevalla kommun

Ett uppdrag för Uddevalla kommun

Claes Andrén
Professor bevarandebiologi
23-07-23

Uppdrag

Uddevalla kommun, har gett Korsviken Natur i uppdrag att bedöma om en planerad ny vägsträckning som berör fastigheterna Fröland 3:25, Herrestad 4:5, Källdal 4:7 m.fl. i Uddevalla kommun, skulle påverka hasselsnokens möjlighet att långsiktigt upprätthålla en livskraftig population i området. I uppdraget ingår att göra en naturvärdesbedömning och lämna ett utlåtande om artskyddet. Områden som kan utgöra övervintrings- eller födosöksområden för hasselsnoken är av särskilt intresse att skydda och bevara.

Bakgrund

Under pågående planprocess har en NVI genomförts i det aktuella området av Dahlén Åberg Biologi AB under maj 2023, som påvisat goda livsbetingelser för och tidigare fynd av den artskyddade hasselsnoken *Coronella austriaca*. Fyndet av hasselsnok har rapporterats till Artdatabanken och är verifierat. Se fig 1 för ungefärlig fyndplats. För att avgöra fortsatta utredningsbehov och eventuella åtgärder i planprocessen vill Uddevalla kommun ha ett utlåtande från sakkunnig expert. Mer specifikt behöver kommunen veta om planförslaget står i strid med artskyddet, om dispensansökan kan bli aktuell eller om planen utformning ska ändras.

Bedömning

I samband med nya vägar som planeras genom ett område där hasselsnok förekommer kan man tänka sig flera olika åtgärder för att göra det möjligt för hasselsnoken att få tillgång till de olika miljöer som den behöver för att långsiktigt överleva i ett område, i första hand övervintring och födosök.

I det föreliggande planförslaget se fig 1, krävs skyddsåtgärder för att tillgodose hasselsnokens miljökrav. Om inga åtgärder vidtas kommer sannolikt hasselsnokspopulationen på sikt att dö ut p.g.a. den omfattande igenväxning som skett under de senaste decennierna i och nedanför

blockbranten med stenmurar, den mest troliga övervintringsplatsen. Marken har blivit allt fuktigare och kallare, vilket missgynnas hasselsnokens termoreglering. Oavsett vilka andra åtgärder som kan bli aktuella, så är det viktigaste att ta ner lövslaskogen nedanför branten fram till vägen och glesa ut och ta bort en stor del av den sly som växer upp i branten. En sådan åtgärd skulle släppa in mer ljus och torka upp marken.

En åtgärd för att göra ängsmarken, födosöksområdena, söder om branten tillgängliga för hasselsnoken kan vara att sätta upp ett tätt stängsel (maska ca 3 mm) eller bygga en låg och slät mur på båda sidor av vägen och leda ormarna via några passager under vägen till ängsområdena på andra sidan vägen. Det är en smal remsa med ängsmark mot bäcken och ett större ängsområde längre österut. Problemet med en sådan lösning är att den nya vägen skulle passera genom i stort sett hela födosöksområdet, vilket skulle kräva långa och dyra skyddsmurar och passager, ormtunnlar, under vägen. Jag bedömer detta som ett orealistiskt förslag, det skulle bli dyrt och kräva kontinuerlig skötsel för att över tid vara funktionellt.

En alternativ åtgärd kan vara att 10-12 m nedanför branten ut på det plana området sätta upp en barriär, en mur eller tätt staket, som hindrar hasselsnoken att röra sig ut mot vägen. Ett sådant hinder måste sträcka sig hela vägen nedanför branten från angränsande större väg i väster fram till den första bebyggda fastigheten österut (Fröland 3:25). Samtidigt måste de röjningsåtgärder som beskrivits ovan, avseende branten och i det plana området nedanför, genomföras. Det innebär att man skär av möjligheten för hasselsnoken att ta sig ut på vägen men samtidigt tas stora tänkbara födosöksområden bort. Min bedömning är dock att med den föreslagna röjningen i och nedanför branten, så skapas tillräckligt goda förutsättningar i området norr om barriären upp till bergets topp, för skogsödlor och kopparödlor som är hasselsnokens viktigaste föda. Det kvarvarande område som är tillgängligt för hasselsnoken, efter föreslagna restaurering, kommer att innehålla de specifika miljöelement som krävs för att stödja en population. Min bedömning är att områdets storlek och de kvalitéer som kommer att finnas här, är tillräckligt för att hasselsnoken skall kunna leva kvar i området över längre tid. Jämfört med att inte göra någonting och låta igenväxningen fortsätta kan detta vara ett klart bättre alternativ.

Om jag är rätt underrättad så är markförhållandena på platsen sådana att relativt stora markförstärkningar är nödvändiga, och dessa skulle innebära att ett större område av den plana marken fram mot branten kommer att påverkas. Att röja bort träd och buskar är bara till fördel för hasselsnoken, men jag bedömer att en skyddad och i övrigt opåverkad minst 10 m bred markzon längs brantens nedersta kant måste skärmars av. Det finns tekniska lösningar för hur en lämplig barriär kan utformas, men detta tas inte vidare upp i detta PM. Min bedömning är att om föreslagna åtgärder utföres, så behöver inte dispensansökan bli aktuell. Jag väger i min bedömning in vad som skulle hända om ingenting görs. Huruvida mitt förslag i tillräcklig grad tillgodoser artskyddet och motiverar att dispensansökan inte är nödvändig, måste ansvarig myndighet avgöra utifrån det underlag jag här lämnat. Vid vilken tidpunkt under året olika åtgärder kan genomföras för att undvika konflikter med artskyddet tas inte heller upp här.

I uppdraget finns också ett önskemål om att föreslå eventuella kompletterande utredningar. En sådan utredning skulle kunna vara att försöka slå fast om hasselsnoken fortfarande finns kvar i området. Detta kan ske genom att lägga ut mörka träskivor och sedan vittja dessa vid ett antal tillfällen. Skivorna värms upp under dagen och hasselsnoken utnyttjar sent på eftermiddagen ledningsvärmerna och lägger sig under dem. En erfaren biolog kan också besöka området vid rätt tidpunkt på året och vid rätt vädermässiga förhållanden söka visuellt genom att långsamt ströva genom området och då få ungefär samma resultat. Eftersom hasselsnoken lever ett mycket undanskymt liv är det svårt att med säkerhet verifiera att arten finns i området. En observation

bekräftar artens närvaro, men frånvaron av observationer innebär inte att man helt enkelt kan säga att arten inte finns kvar. Enligt vetenskapliga försök krävs det åtskilliga besök utan observation, för att man med någorlunda säkerhet skall kunna avskriva att arten finns kvar. Slutsatsen av detta är att man måste utgå från att hasselsnoken kan finnas kvar och agera utifrån det. Några ytterligare utredningar bedöms inte vara nödvändiga. Nästa steg är att ansvarig myndighet granskar ärendet utifrån detta underlag och tar ställning till vad som bör ske härnäst.

Naturvårdsstatus och lagstiftning

Hasselsnoken, *Coronella austriaca*, har ett strängt skydd genom EU:s art- och habitatdirektiv, bil. 4, implementerat i svensk lagstiftning genom Artskyddsförordningen. Enligt 4§ i denna förordning är det förbjudet att skada eller förstöra djurens fortplantningsområden och viloplats. En planerad åtgärd i en naturmiljö där hasselsnok lever får inte riskera att påverka artens möjlighet att upprätthålla en god bevarandestatus.

För att hasselsnoken ska kunna bibehålla en livskraftig population måste individantalet vara tillräckligt stort, det måste i tillräcklig omfattning finnas tillgång till de olika livsmiljöer som ormarna utnyttjar under en årscykel. Det innebär lämpliga övervintringsplatser (ofta sydvända branter) och jaktområden med god tillgång till artens viktigaste bytesdjur (främst kopparödla och skogsödla). Hänsyn måste också tas till att hasselsnoken finns högt upp i näringskedjan och därför naturligt har en låg populationsstorlek (jfr t.ex. en rovfågel). Om en population långsiktigt skall kunna överleva i landskapet, så måste dessa olika miljöer vara tillgängliga i ett sammanhängande område och i tillräcklig omfattning.

Fältstudie

Ett fältbesök gjordes den 7 juli 2023, 08.00-12.00 (10.00-12.00 tillsammans med planarkitekt Malin Sjöstedt och kommunekolog Sofia Stengavel). Hela den planerade nya vägsträckningen och den omgivande miljön undersöktes översiktligt med hänsyn till de miljöer som är viktiga för hasselsnoken under en årscykel.

Den syd- och sydöstvända branten ovanför det tidigare fyndet av hasselsnok är förnärvarande kraftigt igenvuxet med tätt lövsly på den plana delen mot vägen. Längs hela branten ovanför detta område finns ett stort antal kortare avbrutna stenmurar, delvis som stöd för en äldre väg men också för annat ändamål, möjligen någon form av odling. Branten har därför en terrasserad struktur, som är mycket gynnsam som övervintringsmiljö för hasselsnok. Spridda större lövträd, främst ek, finns också i branten. Under senare år har också sly börjat växa i slänten och täcker de tidigare öppna partierna. Sammantaget betyder detta att branten tidigare har haft goda kvalitéer som övervintringsplats och även födosöksområde för hasselsnok. Den har under de senaste decennierna starkt försämrats på grund av igenväxning. Nedanför branten mellan en väg och en delvis kulverterad bäck (större dike) finns en högrötsäng. Denna vegetation omger också den planerade nya vägen några hundra meter österut. Den nya vägen passerar därefter ett öppet bergslandskap, mer gles träd- och risvegetation. För en mer utförlig beskrivning hänvisas till NVI utförd av Dahlén Åberg Biologi AB.

Diskussion

De platser som ormar väljer för sin övervintring är de klimatiskt mest gynnsamma. Det brukar vara en slänt mot söder med lucker mark, där ormarna enkelt kan ta sig ner på frosthjort djup. Ofta finns skyddande gles vegetation som släpper igenom ljuset innan lövsprickningen tidigt på våren och samtidigt med sina skuggor mot marken skyddar ormarna mot visuell predation. Lite

senare på våren när vegetationen börjar växa upp brukar ormarna hålla till på platser som är solexponerade men där det samtidigt är nära till skydd. När ormarna kommer fram är det inte tillräckligt varmt för att de skall kunna äta och smälta maten. Normalt börjar de äta efter parningsperioden som inträffar några veckor efter framkomsten. Det är vanligt att olika arter av ormar övervintrar på samma ställen, de väljer de mest optimala med hänsyn till klimat och skydd. Man gör normalt väldigt få observationer av hasselsnok jämfört med huggorm och snok som ligger mer synliga och solexponerade. Det beror dels på att hasselsnoken har ett annat beteende, de lever mer nere i och under vegetationen, men också på att de har en gles förekomst, precis som andra topp predatorer. De områden där huggormar och snokar övervintrar är också de mest troliga platserna där hasselsnoken tillbringar vintern.

Vid bedömningen av ett områdes betydelse för hasselsnok, och artens framtida överlevnad, tar man i första hand hänsyn till förekomst av tänkbara övervintringsplatser. En optimal övervintringsplats är en blockbrant som ligger mot söder. Lutningen och sydläget gör att den tidigt värms upp på våren. I anslutning till branten skall helst finnas ängsmiljö där de viktigaste bytesdjuren, kopparödla och skogsödla förväntas förekomma. Groddjur har förmåga att producera antifrysmedel för att motverka nedfrysning, men detta kan inte ormar. En fungerande övervintringsplats för ormar måste därför vara dränerad och frostfri. Detta är ett viktigt kriterium vid bedömning om en miljö skulle kunna vara lämpad som övervintringsplats för ormar.

Korsviken den 23 juli 2023

Claes Andrén
Professor i bevarandebiologi

©Lantmäteriet Uddevalla kommun

Utskrivet 2023-07-07

10000

Coordnatsystem: SWEREF99 12 00

Fastighetsgränser och rörligheter på kartan har inte ritats över. Jämför mot beslut i lantmäterihandlingar.

0 50 100

Skala 1:2000

Fig. 1. Foto över delar av Fröland., Uddevalla kommun. Röd markering visar den ungefärliga tänkta vägsträckningen. Blå markering visar den sydvända och till stor del igenväxta blockbranten som sannolikt är hasselnokens övervintringsområde. Rosa rund prick visar den ungefärliga platsen för ett tidigare fynd av hasselnok, verifierat och rapporterat till Artdatabanken.

Fig 2. Hasselsnok, tidig på våren (Fotograferad på annan plats och har ingen koppling till det aktuella ärendet vid Fröland, Uddevalla kommun)

Fig 3. Kopparödla tidig på våren. Hasselsnokens viktigaste föda. (Fotograferad på annan plats och har ingen koppling till det aktuella ärendet vid Fröland, Uddevalla kommun)